

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-13\(42\)-99-114](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-13(42)-99-114)
УДК 159.942:316.3

Фурман Вікторія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології особистості
та соціальних практик Інституту людини
Київського університету імені Бориса Грінченка.
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9733-0791>
v.furman@kubg.edu.ua

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТА

Анотація. У статті окреслено психологічні особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студентської молоді. Розглянуто дефініцію ключових понять і проаналізовано результати теоретичних та емпіричних наукових розвідок представленої проблематики. Підкреслено, що на етапі свого розвитку сучасне українське суспільство перебуває у трансформаційному стані, переживаючи вплив різноманітних тригерів: політичної нестабільності, економічної кризи, пандемії COVID-19. У таких нестабільних умовах особистість намагається уникнути впливу цих тригерів, прагне стабільності існування та збереження власного психічного здоров'я. Зазначено, що ключовими аспектами позитивних трансформацій студентської молоді та її швидкої адаптації до мінливих умов сьогодення є психологічна готовність до змін, розвинутий емоційний інтелект, особистісна креативність, прагнення до збереження психічного здоров'я тощо. Все це є необхідним для успішного виконання життєвих та навчальних завдань студента. Охарактеризовано актуальність підтримки та розвитку взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студента. У результаті теоретичного та практичного аналізу встановлено, що інтелектуальна здібність є основою для нових ідей, бачення проблеми з різних кутів, подолання меж повсякденної свідомості, уміння переконувати інших у цінності своєї ідеї, і інструментом цього інтелектуального процесу є креативний та емоційний потенціал особистості. Визначено, що студенти мають основу для розвитку креативного потенціалу через переживання нових емоційних станів та генерування нових емоцій та нових креативних ідей. Зазначено, що рівень такої здатності залежить від

ступеня новизни, змін форм стандартних емоцій, які переживає студент в процесі навчання в університеті.

Ключові слова: емоційний інтелект; креативність; рефлексивність; інтегративний рівень EQ; парціальний рівень EQ; емоційна обізнаність; саморегуляція.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. В межах наукових розвідок було зосереджено увагу на припущенні щодо наявності психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студента. Емоційний інтелект (EQ) відіграє одну із провідних ролей в процесі навчання студента в університеті. Саме під час навчання студент може вплинути на розвиток власної емоційної сфери, беручи активну участь у різноманітних тренінгових програмах, обираючи дисципліни (курси за вільним вибором студента), які будуть спрямовані на розвиток EQ, що у майбутньому позитивно проявиться на високому рівні їхньої професійної відповідальності, інтенсивними міжособистісними відносинами, стресостійкістю, знизиться особистісна та реактивна тривожність, що вимагає ефективної емоційно-вольової регуляції.

Отже, в проекції, це позитивно вплине на адаптаційну реакцію особистості щодо зовнішніх суспільних змін й актуальних тригерів сьогодення. З цього наукового підґрунтя «креативність» особистості розглядаємо як інтегрований інструмент, що може бути задіяним на всіх освітніх рівнях, та є показником інтеграції попереднього інтелектуального досвіду, який трансформується в нові ідеї з оригінальним вирішенням раніше нерозв'язаної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. у процесі професійного становлення студента одну з провідних ролей відіграє емоційний інтелект (EQ). Сучасні дослідники емоційного інтелекту (EQ) – В. Зарицька [1], Т. Шиян [2], С. Дерев'янка [3], Г. Кошонько [4] та інші, рекомендують звернути увагу на розвиток емоційного інтелекту саме в студентські роки, оскільки на цьому етапі відбувається формування фахівця, який повинен володіти не лише професійними навичками, а й мати розвинене креативне мислення, навички ефективної комунікації, високий рівень адаптаційних властивостей до суспільних змін та професійних вимог.

Науковці досліджують емоційний інтелект (EQ) з різних аспектів, а саме:

- емоційний інтелект (EQ) безпосередньо досліджували Д. Гоулман [5], Р. Бар-Он [6], Дж. Мейер [7], П. Саловей [8] та ін., і розуміли його як групу ментальних здібностей;

- емоційна компетентність досліджувалась К. Саарні [9] і розглядалась як набір особистісних здібностей та вмінь (усвідомлення власних емоцій; здібність розрізняти емоції інших; здібність використовувати словник емоцій і різні форми їх вираження, прийняті в даній культурі; здібність до симпатичного та емпатичного включення в переживання інших людей; здібність справлятися з негативними емоційними переживаннями; здібність до адекватних емоційних проявів та прийняття власних емоцій; усвідомлювати та аналізувати вплив емоцій на міжособистісні стосунки;

- дослідженням соціального інтелекту як сукупності здібностей, що визначає успішність соціальної взаємодії, займались Е. Торндайк [10] та Дж. Гілфорд [11];

- емоційна грамотність за К. Штайнером [12], полягає в розумінні власних почуттів і почуттів інших людей за допомогою діалогу і самоконтролю, що позитивно впливає на міжособистісні відносини;

- Г. Гарднер [13] поділяє емоційний інтелект на міжособистісний (MI) та внутрішньо особистісний (VI).

Слід зазначити, що більшість наукових досліджень сфокусовані на дослідженні поведінкового рівня функціонування емоційного інтелекту (EQ), при цьому майже нівелюються базові емоційні установки, сценарії, система ціннісних орієнтацій, які формуються на ранніх стадіях онтогенезу і використовуються в процесі конструювання особистістю власного життєвого простору.

Утім, наразі наукова спільнота популяризує саме класичний погляд на емоційний інтелект (EQ). І в нашому дослідженні емоційний інтелект (EQ) розглядаємо – як групу ментальних здібностей, яка зумовлена поєднанням афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, конативних, когнітивних і мотиваційних особливостей та спрямована на розуміння власних емоцій, емоційних переживань інших людей та забезпечує також управління емоційним станом, сприяє самопізнанню та самореалізації через збагачення емоційного та соціального досвіду (Д. Гоулман [5], Р. Бар-Он [6], Дж. Мейер [5], П. Саловей [5]).

Суспільна значущість емоційного інтелекту (EQ) та креативності постійно зростає і супроводжується науковим інтересом до прикладних питань розвитку цих аспектів. У цьому контексті студентська молодь виступає як показник розвитку емоційної та креативної компетентності, що вдосконалюються у майбутній професійній діяльності і формують конкурентоспроможного фахівця.

Наукові дослідження креативності також ґрунтуються на різних

психологічних аспектах:

- Дж. Гілфорд [11] та П. Торренс [14] визначають креативність як здатність до творчого (дивергентного) мислення;
- Ф. Баррон [15] розглядає креативність як внутрішній процес, який спонтанно продовжується в дії;
- Р. Стернберг [16] акцентує увагу на важливості здібності до створення «продуктивних метофор»;
- С. Меднік [17] зазначає, що в основі креативності особистості лежить здатність виходити за рамки стереотипів, працювати з широким семантичним полем.

Узагальнюючи вищезазгадані аспекти, в наших наукових розвідках під креативністю розуміємо інтегративну здатність особистості, яка забезпечує продуктивні перетворення в різних сферах діяльності та задовольняє потреби у пошуковій активності особистості.

Таким чином, для сучасного студента є важливим розвиток емоційного інтелекту та креативного потенціалу. Одним із загальних компонентів які об'єднують ці поняття є соціально-психологічна адаптація. Наскільки швидко студент пристосується до суспільних трансформацій, зовнішніх тригерів, керуючи власним емоційним станом – за це відповідатиме емоційний інтелект (EQ). І питання, як він це зробить, якими креативними, можливо нестандартними методами він буде керуватись – це вже поле креативності. Креативність у цьому контексті виступатиме адаптаційним резервом організму – фактором, що забезпечує ефективно та стабільно виконання діяльності.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у теоретичному аналізі та емпіричному визначенні психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту (EQ) та креативності студентської молоді.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: проаналізувати сучасні підходи до вивчення та наукового розуміння категорій емоційного інтелекту та креативності загалом, також емпірично визначити й обґрунтувати психологічні особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту (EQ) та креативності студентської молоді.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

В основі теоретичного аналізу дослідження розглянуто наукові доробки Г. Гарднера [13], Дж. Мейера [5], П. Саловея [8], Д. Гоулмана [5],

Р. Стернберга [16], Е. Торндайка [10] та ін. Засередимо увагу на теорії Р. Бар-Она [6], в якій емоційний інтелект (EQ) представлений як такий, що забезпечує можливість для особистості успішно діяти в будь-яких ситуаціях. Р. Бар-Он виділив п'ять субкомпонентів, які характеризують структуру емоційного інтелекту (EQ):

- саморозуміння – розглядаємо як усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, розвиває самоповагу та самоактуалізацію;
- комунікативний потенціал – представлений емпатією та соціальною самовідповідальністю;
- адаптаційні здібності – проявляються в умінні вирішувати проблеми, долати труднощі та в емоційній лабільності;
- антистресовий потенціал – характеризується стійкістю до стресів та проявляється у вигляді самоконтролю;
- загальний настрій – пояснюється оптимістичною направленістю особистості загалом.

Отже, люди з високим рівнем емоційного інтелекту (EQ) розуміють свої емоції та почуття інших, диференціюють їх, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою та контролювати її. Отже, їхня поведінка у суспільстві більш адаптивна та вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими.

У 1983 році Говард Гарднер у роботі «Рамки розуму: теорія множинного інтелекту» (Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence) запропонував ідею множинного інтелекту, окремо диференціюючи міжособистісний інтелект (MI) та внутрішньо особистісний інтелект (BI). Внутрішньо особистісний інтелект він розуміє як усвідомлення особистістю власних почуттів і емоцій, уміння їх диференціювати, висловлювати в символічній формі і користуватися ними. А міжособистісний інтелект науковець пояснює як уміння помічати і розуміти відмінності між навколишніми людьми, бачити різницю між їх настроями, темпераментом, мотивами та намірами. Слід зазначити, що на думку Г. Гарднера, традиційні показники, такі як QI, не в змозі повністю обґрунтувати та пояснити когнітивні здібності та особливості людини [13].

Також близькою до розуміння природи емоційного інтелекту (EQ) для нашого дослідження є теорія Д. Гоулмана.

У 90-х роках Деніель Гоулман (Daniel Goleman) [5] та Д. Макклеланд [18] досліджували мозок та поведінку людини і поставили під сумнів інформативність когнітивних тестів, щодо показника успішності людини на життєвому шляху особистісної реалізації.

Отже, у 1995 році Д. Гоулман довів у своїй науковій праці «Емоційний

інтелект» (Emotional Intelligence / Daniel Goleman), що особистісний успіх гарантує не когнітивний, а саме емоційний інтелект (EQ). Особистість з розвиненим емоційним інтелектом (EQ) він описував так:

- на рівні «самосвідомості» особистість розуміє власні емоції;
- на рівні «самоконтролю» особистість контролює емоційну сферу;
- на рівні «соціального розуміння» особистість проявляє емпатію та розуміння природи емоцій інших людей;
- на рівні «управління взаємовідносинами» особистість справляється з емоціями інших людей.

З теоретичного аналізу бачимо, що емоційний інтелект (EQ) розглядається науковцями як не вузько направлене поняття, а він, на їх думку, виконує більш широкоформатні функції, а саме:

- інтерпретативну функцію – дає змогу особистості продуктивно здійснювати розшифрування емоційної інформації: емоційні вирази обличчя, голосові інтонації тощо, сприяє накопиченню та систематизує отримані знання, формує власний емоційний досвід;
- регулятивну функцію – сприяє стану емоційної комфортності та забезпечує адекватність зовнішніх проявів емоцій особистості;
- адаптивно-стресозахисну функцію – полягає в актуалізації та стимулюванні психічних резервів особистості в складних життєвих ситуаціях;
- активізуючу функцію – забезпечує гнучку спроможність до конгруентного спілкування [5].

І завдяки можливості емпірично виміряти емоційний інтелект (EQ) науковці можуть оцінити ступінь його впливу на досягнення особистості, зокрема це стосується предмету нашого дослідження – аналізу психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту (EQ) та креативності студентської молоді.

Досліджуючи креативність особистості науковці акцентують увагу на діяльності як на креативному процесі. Вони наголошують, що творчі продукти є результатом випадкових змін стадій креативного процесу (за С. Тейлором [19], Д. Фельдманом [20] та ін.), який має такі складові: концентрацію, захопленість, емпатійний зв'язок, особистісну унікальність, образне мислення, критичне мислення, емоційний інтелект (IQ).

Інша точка зору науковців відводить несвідомим процесам головну роль. Зокрема, Р. Джонс та П. Ленглі «ставлять у главу кута» несвідомі елементи у контексті активації пам'яті, яка відповідає творчому натхненню і робить доступною ту інформацію, яка свідомо не використовується [21].

В результаті аналізу наукових підходів до дослідження особистісної креативності можемо виокремити її складові:

- рефлексивність – як інтегрована здатність особистості до спрямування власної діяльності на саму себе, що забезпечує можливість саморозвитку та самодетермінації;
- цілеспрямованість або інтенційність – дозволяє пережити досвід «всередині та зовні організму»;
- володіння способами трансформації та реорганізації, які пропонуються культурою й зумовлюють індивідуальні відмінності.

Отже, особистісна креативність повинна бути зумовлена інтелектом, знаннями, стилем мислення, емоційною сферою, індивідуальними рисами, мотивацією та зовнішнім середовищем.

У нашому дослідженні особистісну креативність конкретизуємо як складне особистісне утворення, що охоплює не тільки сферу інтелекту, а й емоційну сферу, моральні цінності особистості та уможливорює на інтегративному рівні перенесення набутих компетентностей з однієї галузі життєдіяльності в іншу з метою досягнення нового результату в діяльності та її виконання на новому більш якісному рівні.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми у філософській, психологічній, педагогічній та спеціальній літературі, діагностичну методика «Оцінка рівня емоційного інтелекту» Н. Холла [22], визначення типу мислення та рівня креативності за методикою Дж. Брунера [23], визначення рівня особистісної креативності за методикою О. Тунік [24].

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

У результаті теоретичного аналізу було проведене емпіричне дослідження психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студента. Дослідження проводилось на базі Київського університету імені Бориса Грінченка впродовж 2019–2020 рр. Репрезентативна вибірка становила 88 осіб, I–II курсів.

Студентам було запропоновано діагностичну методика «Оцінка рівня емоційного інтелекту» за Н. Холлом [22]. Результати методики дають змогу визначити парціальний та інтегративний рівні емоційного інтелекту (EQ). До парціального рівня емоційного інтелекту за Н. Холлом відносимо – «емоційну обізнаність», «керування власними емоціями»,

«самотивацію», «емпатію» та «розпізнавання емоцій інших людей». Інтегративний рівень емоційного інтелекту представлено як окрему загальну шкалу.

Таблиця 1

Результати діагностики за методикою Н. Холла

Шкали	низький рівень, %	середній рівень, %	високий рівень, %
Емоційна обізнаність	38	42	20
Керування власними емоціями	81	15	4
Самотивація	56	38	6
Емпатія	41	51	8
Розпізнавання емоцій інших людей	51	39	10
Інтегративний рівень EI	61	38	1

Проаналізуємо найбільш виражені показники. За результатами шкали «емоційна обізнаність» 42% студентів мають середній рівень прояву показника і 38% мають достатньо низький рівень, а лише 20% мають високий рівень прояву цього компоненту. Це свідчить про те, що в переважній більшості студенти на середньому рівні емоційно обізнані та диференціюють емоції. За школою «керування власними емоціями» студенти мають виражений низький рівень прояву цього компоненту, а саме – 81%. Припускаємо, що тут відіграють роль саме особливості віку студентської молоді, юнацький максималізм, відсутність багатого життєвого досвіду керування емоційною сферою тощо. За результатами шкали «самотивація» 56% студентів мають низький рівень її прояву. Зазначаємо, що низький рівень прояву самотивації впливає на розвиток емоційної обізнаності та керування власною емоційною сферою. За шкалою «емпатія» 51% студентів має середній рівень прояву і 41%, має низький рівень прояву показника. Шкала «розпізнавання емоцій інших людей» також виражена низьким рівнем прояву показника у 51% респондентів.

Отже, парціальний емоційний інтелект у більшості респондентів представлений на низькому рівні прояву компонентів, але, майже половина респондентів – 42% емоційно обізнані на середньому рівні.

Можемо припустити, що студентська молодь знаходиться на етапі розвитку компонентів парціального емоційного інтелекту. Слід зазначити, що на емпатійному рівні підключені рефлексивні механізми розвитку емоційної сфери, а на інтегративному рівні розвитку емоційного інтелекту не вистачає пускового механізму самотивації студента, щодо

узгодженості та розвитку зовнішньої та внутрішньої сторін цього конструкту.

Визначення типу мислення та рівня креативності проводилось за методикою Дж. Брунера.

На думку Дж. Брунера [23], знаючи свій тип мислення, можна прогнозувати успішність в конкретних видах професійної діяльності. Незалежно від типу мислення особистість може характеризуватися певним рівнем креативності, тобто творчих здібностей.

Таблиця 2

Результати діагностики за методикою Дж. Брунера (I)

Шкали	низький рівень, %	середній рівень, %	високий рівень, %
Рівень креативності/творчих здібностей	3	35	62

Отримані дані респондентів свідчать, що 62% студентів мають високий рівень прояву креативності, а саме творчих здібностей за Дж. Брунером. Науковець виділив чотири види базових типів мислення, які мають специфічні характеристики:

- предметне мислення – ідея, що втілена в новий конструкт;
- образне мислення – ідея втілена в образ;
- знакове мислення – інформація перетворюється на основі умовиводів, та набуває форму понять, висловлювань та міжпредметних зв'язків;
- символічне мислення – ідея реалізується за допомогою символів та знаків.

Отже, отримані результати свідчать, що знаковим типом мислення володіють 32% респондентів, образним типом – 58%, а предметним типом мислення – 10% респондентів.

Таблиця 3

Результати діагностики за методикою Дж. Брунера (II)

Типи мислення	Знакове	Образне	Предметне
Відсоткове значення	32%	58%	10%

За методикою Дж. Брунера 62% респондентів отримали високий рівень креативності, з них 58% мають образний тип мислення. Таким

чином, респонденти видозмінюють отриману ззовні інформацію за допомогою образів, ідей та не мають умовних фізичних перешкод для їх реалізації. Кожен новий образ – це ідея, творча та креативна.

Методика діагностики особистісної креативності, розроблена О. Тунік [24], дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість, уяву, складність і схильність до ризику та рівень загальної креативності.

Таблиця 4

Результати діагностики за методикою О. Тунік

Шкали	низький рівень, %	середній рівень, %	високий рівень, %
Допитливість	9	76	15
Уява	23	69	8
Складність	33	66	1
Схильність до ризику	16	71	13
Загальна креативність	20	80	–

За цією методикою усі компоненти виражені на середньому рівні, а саме: шкала «допитливість» – 76% респондентів, шкала «уява» – 69%, шкала «складність» – 66%, шкала схильність до ризику – 71%, рівень загальної креативності – 80%.

Проаналізуємо найбільш значимі для нас показники. Респонденти мають високий рівень креативності або творчих здібностей (за методикою Дж. Брунера), середній рівень прояву та розвитку особистісної креативності (за методикою О. Тунік) та середній рівень розвитку емоційної обізнаності, на низькому рівні керують власними емоціями та слабо мотивовані до розвитку компонентів інтегративного та парціального рівнів емоційного інтелекту (за методикою Н. Холла).

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

У результаті теоретичного та емпіричного аналізу встановлено, що дослідження проблеми психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студентської молоді, зокрема на етапі суспільних трансформацій, обумовлено тим, що інтелектуальна здібність є основою для нових ідей, бачення проблеми з різних кутів, подолання меж повсякденної свідомості, уміння переконувати інших у цінності своєї ідеї. І інструментом цього інтелектуального процесу є креативний та емоційний потенціал особистості. Про це свідчать

результати нашого дослідження: студенти мають основу для розвитку креативного потенціалу через переживання нових емоційних станів та генерування нових емоцій. Рівень такої здатності залежить від ступеня новизни, змін форм стандартних емоцій, які переживає студент в процесі навчання в університеті.

Отже, розвиток емоційного інтелекту (EI) та креативності студента відбувається не лише в повсякденному житті, а й в студентському середовищі, в освітньому процесі, за рахунок впровадження навчальних креативних кейсів та практико-орієнтованих дисциплін («Психологія емоційного інтелекту», «Психологія творчості з арт-практиками» тощо).

Отже, емоційний інтелект за своєю суттю виконують дещо різні функції, але прагнення до їх оптимального поєднання і є одним із завдань психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень. Представлені результати дослідження не вичерпують всі аспекти досліджуваної проблеми та є проміжною ланкою у розробленні моделі розвитку психологічних особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студентської молоді.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] В. В. Зарицька, «Емоційний інтелект як складова готовності особистості до професійної діяльності», *Вісник Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди, Психологія*. Харків, Україна: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, Вип. 49, с. 80–85, 2014.
- [2] Т. В. Шиян, «Розвиток емоційного інтелекту студентів молодших курсів засобами дисципліни "Англійська мова за професійним спрямуванням"», *Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія», Педагогіка*, Т. 199, вип. 187, с. 92–95, 2012.
- [3] С. П. Дерев'янку, «Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища», автореф. дис. канд. наук. Київ, Україна, 2009, 51 с.
- [4] Г. А. Кошонько, «Розвиток емоційного інтелекту студентів-психологів», *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, Педагогічні та психологічні науки*, Вип. 4, с. 341–350, 2013.
- [5] Д. Гоулман, *Емоційний інтелект*; пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків, Україна: Віват, 2018, 512 с.

- [6] R. Bar-On, J. G. Maree, M. J. Elias, *Educating People to Be Emotionally Intelligent*. Portsmouth, NH: Heinemann Educational Publishers, 2005, 344 p.
- [7] J. D. Mayer, A. T. Panter & D. R. Caruso, «Does personal intelligence exist? Evidence from a new ability-based measure», *Journal of Personality Assessment*, p. 124–140, 2012.
- [8] P. Salovey, D. Sluyter, *Emotional Development and Emotional Intelligent: Educational Implications*. New York, USA: Basic Books, 1997, 288 p.
- [9] C. Saarni, R. Thompson, *The Development of Emotional Competence*. The Guilford Press Paperback, 1999, 381 p.
- [10] E. Thorndike, *Educational Psychology*. Edition Paperback, 2015, 186 p.
- [11] Дж. Гилфорд, «Три стороны интеллекта», *Психология мышления*. Москва, Россия: Прогресс, 1969, с. 433–456.
- [12] К. Штайнер, *Эмоциональная грамотность: интеллект с сердцем. Руководство по улучшению личных и профессиональных отношений*. Киев, Украина: ТОВ «НВП «Интерсервис», 2016, 303 с.
- [13] Г. Гарднер, *Структура раз ума: теория множественного интеллекта*. Москва, Россия: ООО «И. Д. Вильямс», 2007, 215 с.
- [14] E. Torrance, «Scientific views of creativity and factors affecting its growth», *Daedalus: Creativity and Learning*, 1965, p. 663–679.
- [15] F. Barron, *Creative person and creative process*. Holt, Rinehart and Winston, 1969, 212 p.
- [16] R. Sternberg, «Culture and intelligence», *American psychologist*, 59(5), p. 325–338, 2004.
- [17] S. Mednick, «The associative basis of the creative process», *Psychol. Review*, № 2, p. 220–232, 1969.
- [18] Д. Макклеланд, *Мотивация человека*. Санкт-Петербург, Россия, 2007, 672 с.
- [19] C. Taylor, «Cultivating multiple creative talents in students», *Journal for the Education of the Gifted*, Vol. 8, p. 187–198, 1985.
- [20] D. Feldman, «Creativity: Dreams, insights, and transformations», *The Nature of creativity: Contemporary psychological perspectives*. Cambridge University Press, 1988, p. 271–297.
- [21] Е. П. Ильин, *Психология творчества, креативности, одаренности*. Санкт-Петербург, Россия: Питер, 2009, 448 с.
- [22] Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов, «Диагностика «эмоционального интеллекта» (Н. Холл)», *Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп*. Москва, Россия: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2002, с. 57–59.

- [23] И. В. Белянина, М. М. Крекова, Л. М. Фомичева, *Теоретические основы психодиагностики*. Москва, Россия, ООО ДиректМедиа, 2020, 181 с.
- [24] Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов, «Диагностика личностной креативности (Е. Е. Туник)», *Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп*. Москва, Россия, 2002, с. 59–64.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND STUDENT CREATIVITY

Viktoriia Furman,

PhD in Psychology, Associate Professor of the
Department of Psychology of Personality and Social Practices
Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University.
Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9733-0791>
v.furman@kubg.edu.ua

Abstract. This article outlines the psychological characteristics of the relationship of emotional intelligence and creativity of students. The definition of key concepts is considered and the results of theoretical and empirical scientific investigations of the presented problems are analyzed. It is emphasized that at the stage of its development modern Ukrainian society is in a state of transformation, experiencing the influence of various triggers: political instability, economic crisis, the COVID-19 pandemic. In such unstable conditions, the individual tries to avoid the influence of these triggers, seeks to maintain the existence and maintain their own mental health. It is noted that the key aspects of positive transformations of student youth and their rapid adaptation to the changing conditions of today are psychological readiness for change, developed emotional intelligence, personal creativity, critical thinking, the desire to maintain mental health and more. All this is necessary for the successful completion of life and educational tasks of the student. The relevance of maintaining and developing the relationship between emotional intelligence and student creativity is described. Theoretical and practical analysis shows that intellectual ability is the basis for new ideas, seeing the problem from different angles, overcoming the boundaries of everyday consciousness, the ability to convince others of the value of their ideas, and the tool of this intellectual process is creative and emotional potential. It is determined that students have a basis for the development of creative potential through experiencing new emotional states and generating new emotions and new creative ideas. It is noted that the level of such ability depends on the degree of novelty, changes in the forms of standard emotions

that the student experiences in the process of studying at the university.

Keywords: emotional intelligence; creativity; reflexivity; integrative level of EQ; partial level of EQ; emotional awareness; self-regulation.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОСВЯЗИ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА И КРЕАТИВНОСТИ СТУДЕНТА

Фурман Виктория Викторовна,
кандидат психологических наук,
доцент кафедры психологии личности
и социальных практик Института человека
Киевского университета имени Бориса Гринченко.
Киев, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9733-0791>
v.furman@kubg.edu.ua

Аннотация. В этой статье обозначены психологические особенности взаимосвязи эмоционального интеллекта и креативности студенческой молодежи. Рассмотрена дефиниция ключевых понятий, проанализированы результаты теоретических и эмпирических научных исследований представленной проблемы. Подчеркнуто, что на этапе своего развития современное украинское общество находится в трансформационном состоянии, переживая влияние различных триггеров: политической нестабильности, экономического кризиса, пандемии COVID-19. В таких нестабильных условиях личность старается избежать влияния этих триггеров, стремится к стабильности существования и сохранения собственного психического здоровья. Отмечено, что ключевыми аспектами позитивных трансформаций студенческой молодежи и ее быстрой адаптации к меняющимся условиям современности является психологическая готовность к изменениям, развитый эмоциональный интеллект, личностная креативность, критическое мышление, стремление к сохранению психического здоровья и т. д. Все это необходимо для успешного выполнения жизненных и учебных задач студента. Охарактеризованы актуальность поддержки и развития взаимосвязи эмоционального интеллекта и креативности студента. В результате теоретического и практического анализа установлено, что интеллектуальная способность является основой для новых идей, видения проблемы с разных углов, преодоления границ обыденного сознания, умение убеждать других в ценности своей идеи, и инструментом этого интеллектуального процесса является креативный и эмоциональный потенциал личности.

Определено, что студенты имеют основу для развития креативного потенциала через переживания новых эмоциональных состояний и генерирования новых эмоций и новых креативных идей. Отмечено, что уровень такой способности зависит от степени новизны, изменений форм стандартных эмоций, которые переживает студент в процессе обучения в университете.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект; креативность; рефлексивность; интегративный уровень EQ; парциальный уровень EQ; эмоциональная осведомленность; саморегуляция.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. V. Zarytska, «Emotsiinyi intelekt yak skladova hotovnosti osobystosti do profesiinoi diialnosti», Visnyk Kharkivskoho nats. ped. un-tu im. H. S. Skovorody, Psykholohiia. Kharkiv, Ukraina: KhNPU im. H. S. Skovorody, Vyp. 49, s. 80–85, 2014.
- [2] T. V. Shyian, «Rozvytok emotsiinoho intelektu studentiv molodshykh kursiv zasobamy dystsypliny "Anhliiska mova za profesiinym spriamuvanniam"», Naukovi pratsi Chornomorskoho derzh. un-tu im. Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia», Pedahohika, T. 199, vyp. 187, s. 92–95, 2012.
- [3] S. P. Derevianko, «Emotsiinyi intelekt yak chynnyk sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii osobystosti do studentskoho seredovyshcha», avtoref. dys. kand. nauk. Kyiv, Ukraina, 2009, 51 s.
- [4] H. A. Koshonko, «Rozvytok emotsiinoho intelektu studentiv-psykholohiv», Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, Pedahohichni ta psykholohichni nauky, Vyp. 4, s. 341–350, 2013.
- [5] D. Houlman, Emotsiinyi intelekt; per. z anhl. S. L. Humetskoi. Kharkiv, Ukraina: Vivat, 2018, 512 s.
- [6] R. Bar-On, J. G. Maree, M. J. Elias, Educating People to Be Emotionally Intelligent. Portsmouth, NH: Heinemann Educational Publishers, 2005, 344 p.
- [7] J. D. Mayer, A. T. Panter & D. R. Caruso, «Does personal intelligence exist? Evidence from a new ability-based measure», Journal of Personality Assessment, p. 124–140, 2012.
- [8] P. Salovey, D. Sluyter, Emotional Development and Emotional Intelligent: Educational Implications. New York, USA: Basic Books, 1997, 288 p.
- [9] C. Saarni, R. Thompson, The Development of Emotional Competence. The Guilford Press Paperback, 1999, 381 p.

- [10] E. Thorndike, Educational Psychology. Edition Paperback, 2015, 186 p.
- [11] Dzh. Gilford, «Tri storony intellekta», Psihologiya myshleniya. Moskva, Rossiya: Progress, 1969, s. 433–456.
- [12] K. Shtajner, Emocional'naya gramotnost': intellekt s serdцем. Rukovodstvo po uluchsheniyu lichnyh i professional'nyh otnoshenij. Kiev, Ukraina: TOV «NVP «Interservis», 2016, 303 s.
- [13] G. Gardner, Struktura raz uma: teoriya mnozhestvennogo intellekta. Moskva, Rossiya: OOO «I. D. Vil'yams», 2007, 215 s.
- [14] E. Torrance, «Scientific views of creativity and factors affecting its growth», Daedalus: Creativity and Learning, 1965, p. 663–679.
- [15] F. Barron, Creative person and creative process. Holt, Rinehart and Winston, 1969, 212 p.
- [16] R. Sternberg, «Culture and intelligence», American psychologist, 59(5), p. 325–338, 2004.
- [17] S. Mednick, «The associative basis of the creative process», Psychol. Review, № 2, p. 220–232, 1969.
- [18] G.D. Makleland, Motivaciya cheloveka. Sankt-Peterburg, Rossiya, 2007, 672 s.
- [19] C. Taylor, «Cultivating multiple creative talents in students», Journal for the Education of the Gifted, Vol. 8, p. 187–198, 1985.
- [20] D. Feldman, «Creativity: Dreams, insights, and transformations», The Nature of creativity: Contemporary psychological perspectives. Cambridge University Press, 1988, p. 271–297.
- [21] E. P. Il'in, Psihologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. Sankt-Peterburg, Rossiya: Piter, 2009, 448 s.
- [22] N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov, «Diagnostika «emocional'nogo intellekta» (N. Holl)», Social'no-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp. Moskva, Rossiya: Izd-vo In-ta Psihoterapii, 2002, s. 57–59.
- [23] I. V. Belyanina, M. M. Krekova, L. M. Fomicheva, Teoreticheskie osnovy psihodiagnostiki. Moskva, Rossiya: OOO DirektMedia, 2020, 181 s.
- [24] N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov, «Diagnostika lichnostnoj kreativnosti (E. E. Tunik)», Social'no-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp. Moskva, Rossiya, 2002, s. 59–64.

*Стаття надійшла до редакції
13 серпня 2020 року*